

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
ասպիրանտների և հայցորդների
նստաշրջանի
նյութերի ժողովածու

2(2) 2018

Երևան
2019

Հրատարակության է երաշխավորել Երևանի պետական
համալսարանի գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Խմբագրակազմ՝

*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան*

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 26,25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019

Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գևորգ Վիրաբյան

ՊԵՏՅԱՆՍԿԱՆՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ7

Ռոզա Աբաջյան

«ՄՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱՅԻ» ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ ԵՎ
ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԵՐԻ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԵՐՆԴԻ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ (1918-1926 ԹԹ.).....42

Տաթևիկ Նահապետյան

ԴԻՍՈՒՍԸ ՈՐՊԵՍ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՀԱՐՈՒՑՄԱՆ
ՀԻՄՔ52

Մոսե Բարսեղյան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ՝ ՄԱՐԴՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԵՎ ԱՋԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ
ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ.....63

Արմինե Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ
ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ77

Մոսի Ալեքսանյան

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐՑԱԽԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԿՈՂՄԻՑ.....88

Քրիստինե Գաբուզյան

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ.....101

Արթուր Վարդանյան

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԸ ՈՐՊԵՍ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ
ՅՈՒՐԱՀԱՏՈՒԿ ՏԵՄԱԿ.....122

Եվա Սադոյան	
ԶԲՈՍԱՇՐՋԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ	137
Ռուբինա Պետրոսյան	
ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԽՆԱՄԱՏԱՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՈՐՊԵՍ ԱՌԱՆՅ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ ՄՆԱՅԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐ (ԻՐԱՎԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)	153
Մամինե Պետրոսյան	
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՏՆՎՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ՏՆՕՐԻՆՈՒՄԸ	178
Աշխեն Սողոմոնյան	
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԼՈՒԾԱՐՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ	192
Էդգար Կարապետյան	
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԱՏԱՐՎՈՂ ԲՈՒՆԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ, ՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ՇԱՐԺԸՆԹԱՅԸ ՀՀ-ՈՒՄ	210
Նունե Հայրապետյան	
ՍԵԴԻԱՑԻԱՅԻ (ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ) ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՊՐՈԲԱՅԻՈՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹ.....	222
Լիանա Եղիգարյան	
ՊԱՏԻԺ ԴԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼԻՄ ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՓՈՐՁԱՇՐՋԱՆԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԻ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՐՈՇ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ.....	233

Ռոզա Աբրահամյան	
ԱՆՉԱՓՈՒՄԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՅԱԼՆԵՐԻ ՆԿԱՏԱՄԲ	
ԱԶՍԱԶԲԿՄԱՆ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՄԱՆ ԵՎ	
ԱՆՀԱՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ	
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ.....	247
Սրբուհի Գալյան	
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՆԿԱՏԱՄԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ	
ՊԱՏԻՃՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ.....	259
Տիգրան Ղազարյան	
ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹ	
ՆԱԽԱԶԵՌՆԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	269
Անի Դանիելյան	
ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅԻ	
ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....	293
Առնուլդ Վարդանյան	
ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ	
ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁԻՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ	
ՏԱՐԲԵՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....	310
Անի Զիլինգարյան	
ՊԱՐՏԱՎՈՐԵՑՄԱՆ ԵՎ ՈՉ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ՎԻՃԱՐԿՄԱՆ	
ՀԱՅՑԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ	327
Լիլիթ Պետրոսյան	
«EX OFFICIO» ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ	
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ	
ՓՈՒԼՈՒՄ	340
Անի Միքայելյան	
ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ	
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՐՈՒՑՄԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ.....	354

Տիգրան Դադունց

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ
ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ԱՆՁԱՆՑ ՀՈՂԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱՏԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ370

Տաթևիկ Սարուխանյան

ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՄ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ
ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ386

Գրիգոր Չոբանյան

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՔՆԻՇԻՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ
ԳԼՈՔԱԼԻԶՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ405

**ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ
ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Տարեկիկ Սարուխանյան¹

Իրավունքը մարդկային մշակույթի կարևորագույն ձևերից մեկն է, որը ստեղծվել է վեճերի կարգավորման նպատակով²:

Վ. Ս. Ներսեսյանցը իրավական միջոցներով (ի տարբերություն համաձայնության հասնելու մի շարք այլ միջոցների) վեճերի լուծման սոցիալական նշանակությունը տեսնում է «իրավունքի տարբեր սուբյեկտների տարբեր շահերի պահպանման, այլ ոչ թե դրանց ժխտման և վերացման մեջ»³:

Հաշտարարության՝ որպես հաշտեցման հատուկ ընթացակարգի էությունն այն է, որ այն հնարավորություն է ընձեռում խուսափելու տարաձայնություններից, հանրությանը բարձրացնելու ժողովրդավարության, իրավական պետության և քաղաքացիական հասարակության նոր մակադակի⁴:

Հաշտարարությունը, անկասկած, քաղաքակիրթ և ներդաշնակ զարգացմանը և կենսագործունեության տարբեր ոլորտներում հասարակական հարաբերությունների կարգավորմանն ուղղված ժամանակակից ինստիտուտ է: Միաժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ հաշտարարությունը դեռևս ձեռք չի բերել «սոցիալական գործունեության կայուն ձևի» հատկանիշներ⁵:

Հաշտեցման՝ որպես վեճի լուծման միջոցի սոցիալական դերը ոչ միայն հասարակական համաձայնության վերականգնումը և

¹ ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի ասպիրանտ, գիտական ղեկավար՝ ի. գ. թ., դոցենտ Ս. Մեղրյան:

² Տե՛ս **Շումովա Կ.Ա.**, *Принципы медиации, Дисс. канд. юрид. наук, Саратов, 2015*, էջ 24, աղբյուրը՝ <http://test.ssla.ru/dissertation/dissert/23-11-2015-1d.pdf>, 25.12.2018 թվականի դրությամբ:

³ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 24:

⁴ Տե՛ս **Մурзанова Е.А.**, *Медиация – способы и задачи урегулирования споров: опыт зарубежных стран, Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева, № 1.4, 2016*, էջ 10, աղբյուրը՝ <https://cyberleninka.ru>, 25.12.2018 թվականի դրությամբ:

⁵ Տե՛ս **Минкина Н.И.**, *Медиация: обзор подходов в исследовании и правовая основа, Евразийская адвокатура, № 4 (11), 2014*, էջ 44-45:

պահպանումն է, այլ «գործող իրավակարգում հասարակական հարաբերությունների մասնակիցների մեջ կայունության և վստահության զգացողության սերմանումը»¹:

Իրավաբանական գրականության մեջ հաշտեցումը դիտարկվում է մի կողմից որպես համալիր ինստիտուտ, որը միավորում է գործող օրենսդրությամբ նախատեսված հաշտեցման տարբեր ընթացակարգերը, մյուս կողմից՝ որպես հասարակական հարաբերությունների վրա ներգործության հատուկ միջոց, որն ընդգրկում է հոգեբանական, իրավաբանական և այլ տարրեր²:

Այլ կերպ ասած՝ հաշտեցման ընթացակարգերը հասարակական հարաբերությունների կազմակերպման առումով կարելի է դիտարկել որպես միջոցների ամբողջություն, որոնք պետք է լուծեն սոցիալական հակասությունը կողմերի կամավոր ձեռք բերված համաձայնությամբ՝ վարքագծի փոխադարձաբար ընդունելի տարբերակների վերաբերյալ, որը նախատեսում է տարաձայնության վերացման հիմքերը³:

Իրավաբանական գրականության մեջ արդարացիորեն արտահայտվում է տեսակետ, համաձայն որի՝ մարդու իրավունքների և ազատությունների ապահովման մեխանիզմի արդյունավետության բարձրացումը չի կարող տեղի ունենալ բացառապես իրավական կարգավորման իմպերատիվ մեթոդների կիրառմամբ: Այս հիմնավորմամբ նշվում է «ինքնակարգավորման» մեխանիզմների - գործադրման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման անհրաժեշտության մասին⁴: Բացառություն չէ նաև դատական գործունեությունը, որի իրականացման ընթացքում հաշտեցման գործառույթը պետք է իրականացվի առավել ակտիվորեն⁵:

Բազմաթիվ հեղինակներ բարձրացնում են դատական գործունեության ընթացքում հաշտեցման գործառույթի իրականացման

¹ Տե՛ս **Шумова К.А.**, նշված աշխատությունը, էջ 25:

² Տե՛ս նույն տեղը:

³ Տե՛ս նույն տեղը:

⁴ Տե՛ս **Семеняко М.Е.**, *Участие адвоката в альтернативном разрешении споров и примирительных процедурах: Дис. канд. юрид. наук, М., 2010, էջ 8-9:*

⁵ Տե՛ս **Павликов С.Г., Наталья Б.Ф.**, *О примирении как функции судебной деятельности, Общество и право, № 1 (51), 2015, էջ 238:*

հարցը: Նրանք գտնում են, որ «Հիմնական գործառույթի՝ վեճերի լուծման հետ մեկտեղ դատարանին անհրաժեշտ է վերապահել կողմերի հաշտեցմանն առնչվող լրացուցիչ գործառույթ: Խորհուրդ չի տրվում դատարանի վրա դնելու կողմերի հաշտեցման պարտականություն, քանի որ այն կհանգեցնի դատավորի ու հաշտարարի գործառույթների՝ մեկ սուբյեկտի մեջ միավորման և հաշտեցման գործառույթին կհաղորդի ոչ թե օժանդակող, այլ ինքնուրույն նշանակություն: Հաշտեցման առումով դատարանի գործառույթը պետք է սահմանափակվի կողմերին իրենց իրավունքների պարզաբանմամբ՝ կապված միջնորդի (այդ թվում՝ հաշտարարի) օժանդակությամբ, հաշտությամբ վեճի կարգավորման և հաշտության համաձայնության կնքման իրավական հետևանքների հետ: Կողմերին անհրաժեշտ է պարզաբանել այն պահանջները, որոնք օրենքով ներկայացվում են հաշտության համաձայնությանը, դրա կնքման կարգին, դատարանի կողմից դրա հաստատմանը և հաշտության համաձայնության կատարմանը, ինչպես նաև միջնորդին (այդ թվում՝ հաշտարարին) դիմելու կարգը»¹:

«Հաշտարարություն» տերմինի առավել հստակ իմաստաբանական բնորոշման համար անհրաժեշտ է հասկանալ դրա մեկնաբանությունը: «Հաշտարարություն» եզրույթը ծագում է լատիներեն «mediare» բառից, որը թարգմանաբար նշանակում է «միջնորդել»: Սակայն հաշտարարության հետ առնչվող իրավաբանների, հոգեբանների, սոցիոլոգների և այլ մասնագետների շրջանում «հաշտարարություն» հասկացության բնորոշման վերաբերյալ առկա չէ միասնական կարծիք կամ մոտեցում: Այսպես՝ Բեսեմերը գտնում է, որ «հաշտարարությունը վեճերի լուծման տեխնոլոգիա է՝ երրորդ՝ չեզոք անձի մասնակցությամբ»: Երրորդ անձը հաշտարարության ընթացակարգում ունի ոչ պակաս հիմնական դերակատարում, քան դատարանը: Հաշտարարի դերակատարումը շատ ավելի բարդ է. նա պետք է օգնի վեճի կողմերին ինքնուրույն գտնել վիճելի հարցի լուծումը²: Վիշնևսկայան նկատում է, որ հաշտարարությունը ընթացակարգ է, որտեղ երրորդ՝ չեզոք անձը՝ հաշտարարը, օգնում է լուծել վեճը, իր գործողություններով օժանդակում է

¹ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 238:

² Տե՛ս **Бесемер Ж.**, Медиация, Посредничество в конфликтах, Калуга: Духов. познание, 2004, էջ 3:

կողմերի միջև կամավոր կերպով վեճի լուծմանը, դիրքորոշումների և շահերի ընկալմանը, հեշտացնում է փոխադարձ շփումների ընթացակարգը, կողմերին ուղղորդում է դեպի իրենց շահերը և փնտրում խնդրի արդյունավետ լուծում՝ կողմերին հնարավորություն ընձեռելով գալու համաձայնության: Մեկ այլ իրավաբան, գիտնական Ալավերդովան հաշտարարությունը դիտարկում է որպես սոցիալ-հոգեբանական բանակցային, փոխգործակցային հատուկ ընթացակարգ երկու (և ավելի) կողմերի միջև, որոնք միմյանց նկատմամբ գտնվում են հուզական հակասության մեջ և ի վիճակի չեն ինքնուրույն իրականացնելու կառուցողական հաղորդակցություն²: Ըստ Բեսնովայի՝ հաշտարարությունը ընթացակարգ է ընթացակարգ չչահագրգռված, վեճի կողմերի համար հեղինակավոր չեզոք անձի ակտիվ մասնակցությամբ, որը ձեռնարկում է ակտիվ միջոցներ (ջանքեր) վեճի փոխշահավետ լուծման նպատակով: Նման պայմաններում, ինչպես նշում է Բեսնովան, վեճի կողմերը դադարում են վեճի մեջ մեղավոր կողմին որոնելուց և միասին փորձում են կայացնել մի որոշում, որն ամբողջությամբ կբավարարի կողմերին³:

Շամլիկաշվիլին առաջարկում է հաշտարարության հետևյալ բնորոշումը. «Հաշտարարությունը վեճի լուծման այլընտրանքային ձև է, որը թույլ է տալիս գտնել վեճի կողմերի պահանջները առավելագույնս բավարարող կենսունակ որոշում»: Շամլիկաշվիլին ուշադրություն է դարձնում այն հանգամանքին, որ հաշտարարության ընթացքը կարող է փոխվել կողմերի պահանջների հետ միաժամանակ⁴:

¹ Տե՛ս **Вишневская А.В.**, Медиация как технология регулирования конфликта, Медиация, Новый подход к разрешению конфликтов, Дайджест, 2009, էջ 10:

² Տե՛ս **Аллахвердова О.В.**, Медиация как социально-психологический феномен, արբյուրը՝ <http://www.psicheya.ru>, 25.12.2018 թվականի դրությամբ:

³ Տե՛ս **Бессонова Е.Н.**, Поле «брани» пора превратить в поле сотрудничества, արբյուրը՝ <http://www.zabaykal.net>, 25.12.2018 թվականի դրությամբ:

⁴ Տե՛ս **Шамликашвили Ц.А.**, Медиация как альтернативная процедура урегулирования споров: что необходимо знать судье, чтобы компетентно предложить сторонам обращение к процедуре медиации: Учебное пособие

Ուշագրավ է, որ որոշ հեղինակներ, ովքեր խորությամբ ուսումնասիրել են հաշտարարությունը՝ որպես համաձայնեցման ընթացակարգ, միավորում են վերը նշված մոտեցումները: Առավել օրինակելի է Ալավերդովայի և Կարպենկոյի աշխատությունը, որում հեղինակները հաշտարարությունը բնորոշում են որպես հստակ կազմակերպված ալգորիթմով ձև, ընթացակարգ, մեթոդ, միջոց¹:

Թեև «հաշտարարություն» հասկացության վերաբերյալ առկա են տարաբնույթ մեկնաբանություններ, այնուամենայնիվ, հեղինակների կողմից հաշտարարը բնութագրվում է որպես երրորդ չեզոք կողմ, որն օժանդակում է վեճի կողմերին հասնել համաձայնության՝ նրանց միջև առկա վեճը լուծելու նպատակով: Ինչպես արդարացիորեն նկատում են «Հաշտարարությունը նոտարական պրակտիկայում (վեճերի լուծման այլընտրանքային միջոցները)» գրքի հեղինակները, հաշտարարը «միայն «ուղղորդում է» կողմերին ճիշտ որոշման հասնելու հարցում»²:

Հաշտարարությունը ենթադրում է կողմերի փորձ՝ կարգավորելու իրենց միջև առկա վեճը չեզոք և անաչառ երրորդ կողմի՝ հաշտարարի ներգրավման միջոցով: Ընդ որում, երրորդ չեզոք կողմը՝ հաշտարարը, կարող է նշանակվել դատարանի կողմից, կամ վերջինիս կարող են ընտրել վեճի կողմերը³: «Հաշտարարության մասին» Հայաստանի Հանրապետության՝ 2018 թվականի հունիսի 13-ին ընդունված ՀՕ-351-Ն օրենքի (այսուհետ՝ «Հաշտարարության մասին» օրենք) 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝

для вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция», М., Межрегиональный центр управленческого и политического консультирования, 2010, էջ 49:

¹ Տե՛ս **Аллахвердова О.В., Карпенко А.Д.**, Медиация-переговоры в ситуации конфликта, Учебное пособие, Спб., 2010, էջ 6, 47-51, 61-62:

² Տե՛ս **Грефин фон Шлиффен К., Вегманн Б, Фар П.**, Медиация в нотариальной практике (Альтернативные способы разрешения конфликтов), М., 2005, էջ 8:

³ Տե՛ս *Dispute resolution around the world, USA, 2011, Baker McKenzie*, էջ 61-62, աղբյուրը՝ http://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2016/10/dratw/dratw_usa_2011.pdf?la=en, 25.12.2018 թվականի դրությամբ:

հաշտարարն անկախ, անկողմնակալ, գործի ելքով շահագրգռվածություն չունեցող ֆիզիկական անձ է, որն իրականացնում է հաշտարարություն՝ կողմերի միջև առկա վեճը հաշտությամբ լուծելու նպատակով:

Հաշտարարի դերը բազմաֆունկցիոնալ է: Հաշտարարը պետք է խթանի ու խրախուսի կողմերի միջև երկխոսությունը և նվազագույնի հասցնի գոյություն ունեցող տարաձայնություններն այնպես, որ կողմերի միջև ընթանա բովանդակալից և արդյունավետ երկխոսություն: Գործելով նման կերպ՝ հաշտարարը կողմերին թույլ է տալիս և խրախուսում է վեր հանել այնպիսի հարցեր, որոնք նրանք նախկինում չէին դիտարկել: Հաշտարարի դերը նաև կողմերի միջև քննարկվող հարցերի շրջանակը նեղացնելն է երկրորդային կամ լրացուցիչ հարցերի շուրջ պահանջները նվազեցնելու և կողմերի՝ միայն առավել կարևոր և էական հարցերի վրա կենտրոնացումն ապահովելու համար: Վերջապես, հաշտարարը հարցերի շուրջ հարցումների և հստակեցումների հիման վրա օժանդակում է կողմերին՝ միմյանց դիրքորոշումները հասկանալու համար: Սա էլ իր հերթին խթանում է կողմերի միջև համաձայնեմանն ուղղված բանակցությունները¹:

«Հաշտարարության մասին» օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հաշտարարությունը գործընթաց է, որն ուղղված է կողմերի համաձայնությամբ իրենց միջև առկա վեճն անկողմնակալ երրորդ անձի՝ հաշտարարի օգնությամբ հաշտությամբ լուծելուն:

Եթե փորձենք ընդհանրացնել հաշտարարության էությունը, ապա այն կարելի է բնութագրել հետևյալ ձևով. հաշտարարությունը բանակցային գործընթաց է, որտեղ հաշտարարը (միջնորդը) հանդես է գալիս որպես կազմակերպիչ և ղեկավարում է բանակցություններն այնպես, որ կողմերը կայացնեն առավել շահավետ, իրատեսական և փոխադարձ պահանջները բավարարող համաձայնություն, որի կատարման շնորհիվ կողմերի միջև առկա տարաձայնությունը կկարգավորվի: Որպես ընթացակարգային գործունեության տեսակ՝ հաշտեցման գործընթացը չի կարող կազմա-

¹ St' u Dispute resolution around the world, USA, 2011, Baker McKenzie, աղբյուրը՝ http://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2016/10/dratw/dratw_usa_2011.pdf?la=en, 25.12.2018 թվականի դրությամբ:

կերպվել և հաջողությամբ իրականացվել առանց որոշակի սկզբունքների առկայության ու պահպանման, որոնք արտահայտում են հանրության պատկերացումները և հաշտարարի օժանդակությամբ վեճի լուծման կազմակերպմանն ու իրականացմանը առնչվող պահանջները (ստանդարտները):¹

«Հաշտարարության մասին» օրենքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հաշտարարությունն իրականացվում է կամավորության, գաղտնիության, կողմերի հավասարության, հաշտարարի անկախության և անկողմնակալության սկզբունքների հիման վրա:

Ի տարբերություն դատական վարույթի, որտեղ վեճի բոլոր կողմերը ներգրավվում են գործընթացում, հաշտարարության գործընթացը կամավոր է, իսկ հաշտարարը՝ ազատորեն ընտրված: **Կամավորությունը** նշանակում է, որ կողմերը առանց որևէ արտաքին միջամտության, փոխադարձ համաձայնությամբ հաշտեցման վարույթի ընթացքում ընդունում են որոշումներ, և ինչպես հաշտարարը, այնպես էլ կողմերը կարող են ցանկացած պահի հրաժարվել հաշտարարությանը մասնակցելուց՝ դադարեցնելով այն: Կողմերի հարաբերություններում կամավորության սկզբունքի գործողությունը շարունակվում է նաև հաշտարարության գործընթացի ավարտից հետո՝ հաշտության համաձայնության կատարման փուլում²:

Հաշտարարության ընթացքում հայտնի դարձած տեղեկատվության **գաղտնիությունը** եթադրում է, որ հաշտարարության ընթացքում բացահայտված տեղեկությունները գաղտնի են և կարող են հրապարակվել կողմերի գրավոր համաձայնությամբ կամ օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում: Հաշտարարը, կողմերը և հաշտարարությանը մասնակցած կամ մասնակցող յուրաքանչյուր անձ չեն կարող հարցաքննվել որպես վկա այն տեղեկությունների առնչությամբ, որոնք իրենց հայտնի են դարձել հաշտարարության ընթացքում՝ բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված դեպքերի

¹ Տե՛ս **Сухова Н.В.**, Принципы процесса медиации, Вестник Тюменского государственного университета. Социально-экономические и правовые исследования, № 3, 2013, էջ 155:

² Տե՛ս նույն տեղը:

(«Հաշտարարության մասին» օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասեր):

Գաղտնիությունը լայն իմաստով կանոն է, որի ուժով հաշտարարության անցկացման փաստը, ինչպես նաև կողմերի բացատրությունները, այդ թվում՝ բանավոր տեղեկությունները և փաստաթղթերը, որոնք օգտագործվել են հաշտարարության գործընթացում, ենթակա չեն բացահայտման, եթե այլ բան նախատեսված չէ կողմերի համաձայնությամբ: Ցանկացած տեղեկություն, որը հաշտարարին հայտնի է դառնում կողմերից մեկից, գաղտնիության սկզբունքի ուժով չի կարող բացահայտվել մյուս կողմին՝ առանց հայտնող կողմի համաձայնության՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա պահանջվում է օրենքով («Հաշտարարության մասին» օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Գաղտնիության մասին ուղղակիորեն մատնանշված է Հաշտարարների վարքագծի եվրոպական կանոնադրքում¹: Գաղտնիության պահպանումը, համաձայն կանոնադրքի, հաշտարարի մասնագիտական պարտականությունն է: Եվրոպական խորհրդարանի և խորհրդի՝ «Քաղաքացիական և առևտրային հարցերով հաշտարարության որոշ հարցերի վերաբերյալ» 2008 թվականի մայիսի 21-ին ընդունված թիվ 2008/52/EC դիրեկտիվի (այսուհետ՝ Դիրեկտիվ) 7-րդ հոդվածը սահմանում է, որ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ կողմերը կայացրել են այլ համաձայնություն, հաշտարարը չի կարող հարկադրվել ցուցմունք տալու այն տեղեկությունների վերաբերյալ, որոնք իրեն հայտնի են դարձել հաշտարարության ընթացքում: Դիրեկտիվում չի խոսվում հաշտարարի «ինքնավար», այսինքն՝ կողմերի կամքից անկախ պարտականության մասին՝ պահպանելու գաղտնիությունը: Ենթադրվում է, որ հաշտարարները չպետք է օգտագործեն ցուցմունք տալու պարտականությունից ազատ լինելը սեփական շահերի պաշտպանության նպատակով (ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ կողմերի կամ երրորդ անձանց դեմ) նույնիսկ այն դեպքերում, երբ կողմերն արդեն իսկ սահմանված կարգով հրաժարվել են գաղտնիությունից²:

¹ Հաշտարարների վարքագծի եվրոպական կանոնագիրքը մշակվել է հաշտարարների նախաձեռնությամբ ու Եվրոպական հանձնաժողովի աջակցությամբ և ընդունվել Բրյուսելում 2004 թվականի հունիսի 2-ին:

² Տե՛ս **Сухова Н.В.**, նշված աշխատությունը, էջ 157:

Դիրեկտիվի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ անդամ պետությունները պետք է երաշխավորեն, որ եթե կողմերն այլ համաձայնություն չեն կայացրել, ո՛չ հաշտարարը, ո՛չ էլ հաշտարարության իրականացման գործընթացում ընդգրկված անձինք չեն կարող հարկադրվել քաղաքացիական կամ առևտրային գործերով դատական կամ արբիտրաժային վարույթի ընթացքում ցուցմունք տալու հաշտարարության գործընթացի կամ դրանից ծագող տեղեկատվության առնչությամբ՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ.

ա) դա անհրաժեշտ է ԵՄ անդամ պետության հանրային քաղաքականության վերապահումների հաշվառման համար, մասնավորապես, երբ անհրաժեշտ է երաշխավորել երեխայի լավագույն շահերի պաշտպանությունը կամ կանխել անձի ֆիզիկական կամ հոգեկան ամբողջականությանը սպառնացող վտանգը.

բ) հաշտարարության միջոցով կայացված համաձայնության բովանդակության բացահայտումն անհրաժեշտ է համաձայնության կատարման համար:

Հայաստանի Հանրապետությունում որպես գաղտնիության սկզբունքի ապահովման երաշխիք քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 43-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ որպես վկա չեն կարող հարցաքննվել դատավորը, արբիտրը կամ հաշտարարը՝ իր կողմից կամ իր մասնակցությամբ քննված որևէ գործի վերաբերող քննարկումների առնչությամբ:

Համագործակցության և կողմերի հավասարության սկզբունքները ենթադրում են գործողությունների համատեղ բնույթ, որպեսզի գործընթացին մասնակցեն բոլորը: Ընդ որում՝ կողմերից որևէ մեկին չի կարող իրավունք ընձեռվել իր համար ընդունելի համարելու միայն մեկ արդյունք (արդյունքների համար բաց լինելը): Հարկ է նկատի ունենալ, որ հաշտարարությունը հիմնվում է հիմնականում բանակցության և համապատասխանաբար համագործակցության վրա՝ ունենալով հաղթող-հաղթող արդյունքի հասնելու կողմնորոշում: Կողմերի հավասարությունն իր հերթին նշանակում է, որ կողմերից որևէ մեկը չունի գործընթացին առնչվող որևէ արտոնություն: Նրանց ընձեռվում են հավասար հնարավորություններ՝ արտահայտելու իրենց կարծիքը, որոշելու բանակցությունների օրակարգը, գնահատելու ներկայացված առաջարկների

ու համաձայնության պայմանների ընդունելիությունը և ունենալու հաշտարարի հետ անհատապես աշխատելու նույն ժամանակը¹:

Հաշտարարի անկախության և անկողմնակալության սկզբունքի հետևողական պահպանումը պարտադիր է հաշտարարության գործընթացում: Այն նշանակում է, որ հաշտարարը չունի գործի ելքի կամ հաշտարարության կողմերի հետ կապված որևէ շահագրգռվածություն: Անկախության (չեզոքության) սկզբունքը պահանջում է, որ հաշտարարը պատկերացում ունենա մասնակիցներից յուրաքանչյուրի դիրքորոշման վերաբերյալ, ինչը երաշխավորում է բազմակողմանիությունը: Այս իմաստով չեզոքությունը մեկնաբանվում է որպես հաշտարարի օբյեկտիվություն, արդարություն և գործընթացի անցկացում՝ առանց կողմերից մեկին նախապատվություն կամ որևէ արտոնություն տալու: Այս իմաստով Բեսեմերն օգտագործում է «անկողմնակալություն» տերմինը²: Անկողմնակալության «միջոցը» տվյալ դեպքում ոչ այնքան հաշտարարի սուբյեկտիվ պատկերացումն է, որքան կողմերի ընկալումը: Այդ մասին վկայում է այն կանոնը, համաձայն որի՝ հաշտարարը պարտավոր է կողմերին հայտնել ցանկացած հանգամանքի մասին, որը կարող է հիմնավոր կասկած առաջացնել իր անկողմնակալության և անկախության վերաբերյալ: Եվ եթե գործընթացի բոլոր մասնակիցները համաձայն են, հաշտարարության գործընթացը շարունակվում է³:

Հաշտարարների վարքագծի եվրոպական կանոնագրքում տարբերակված են մի կողմից անկախությունը (կետ 2.1), մյուս կողմից անաչառությունը (կետ 2.2):

Այսպես՝ անկախությունը ենթադրում է, որ եթե առկա են այնպիսի հանգամանքներ, որոնք կարող են ազդել կամ կարող են դիտարկվել որպես ազդեցություն հաշտարարի անկախության վրա կամ առաջացնել շահերի բախում, հաշտարարը պետք է բացահայտի այդ հանգամանքները կողմերին նախքան գործելը կամ գործել շարունակելը:

Այդպիսի հանգամանքներն են՝

¹ Տե՛ս **Сухова Н.В.**, նշված աշխատությունը, էջ 156:

² Տե՛ս **Бесемер X.**, նշված աշխատությունը, էջ 43:

³ Տե՛ս **Сухова Н.В.**, նշված աշխատությունը, էջ 156:

- ցանկացած անձնական կամ գործնական հարաբերությունը կողմերի կամ նրանցից մեկի հետ,

- հաշտարարության արդյունքներով ուղղակի կամ անուղղակի ֆինանսական կամ այլ շահագրգռվածությունը,

- հաշտարարի կամ նրա կազմակերպության որևէ աշխատակցի՝ կողմերի կամ նրանցից մեկի համար գործելու փաստի առկայությունը հաշտարարությունից տարբերվող այլ գործընթացում:

Այդպիսի հանգամանքների առկայության պարագայում հաշտարարը կարող է համաձայնել գործել կամ շարունակել գործել միայն այն դեպքում, երբ համոզված է, որ կարող է հաշտարարություն իրականացնելիս պահպանել լիարժեք անկախություն, որպեսզի երաշխավորի լիարժեք անաչառություն, և կողմերը անվերապահորեն համաձայն են: Նմանատիպ հանգամանքների բացահայտումը հաշտարարի համար շարունակական պարտականություն է հաշտարարության ամբողջ գործընթացի ընթացքում¹:

Հաշտարարի անկախության և անկողմնակալության պահանջներն ամրագրված են նաև Յունսիտրալի «Միջազգային առևտրային համաձայնեցման ընթացակարգի մասին» տիպային օրենքում (Հոդված 12):

Վեճերի կարգավորման այլընտրանքային եղանակները ընդհանուր առմամբ նվազ ձևական են, քան դատական ընթացակարգերը: Հաշտարարությունը նույնիսկ առավել նվազ ձևական է, քան արբիտրաժը: Չեզոք հաշտարարը, ի տարբերություն արբիտրի կամ արբիտրաժային տրիբունալի, չի կարող կայացնել պարտավորեցնող և կատարման ենթակա որոշում: Արբիտրը վարում է համատեղ լսումներ, որոնց ընթացքում լսում է ցուցմունքներ և ստանում ապացույցներ: Մինչդեռ հաշտարարը կողմերի հետ վարում է ոչ պաշտոնական համատեղ և առանձին հանդիպումներ՝ հասկանալու համար կողմերի հարցերը, փաստարկները և դիրքորոշումները²:

¹ Աղբյուրը՝ http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf, 25.12.2018 թվականի դրությամբ:

² Տե՛ս «Dispute resolution around the world, USA, 2011, Baker McKenzie, էջ 61-62, աղբյուրը՝ http://www.bakermckenzie.com/-/media/files/insight/publications/2016/10/dratw/dratw_usa_2011.pdf?la=en, 25.12.2018 թվականի դրությամբ:

Հաշտարարության միջոցով վեճն ըստ էության չի լուծվում, ինչպես, օրինակ, դատական քննության ընթացքում: Դատարանը որոշում է կայացնում օրենսդրության գործող նորմերին համապատասխան, իսկ հաշտարարի խնդիրը միայն կողմերին օժանդակելն է և փոխադարձաբար ընդունելի որոշում կայացնելը: Հետևաբար հաշտարարի խնդիրը ոչ թե օրենքի տառին համապատասխան վեճի լուծումն է, այլ անմիջականորեն վեճի կողմերի առաջադրած կառուցակարգին համապատասխան վեճի կարգավորումը¹: Հետևաբար հաշտարարության արդյունավետությունն առավելապես կախված է կողմերի նախաձեռնողականությունից և ակտիվությունից:

Հաշտարարությունը ձևավորվել է որպես դատավարական իրավունքի ինստիտուտ, սակայն որոշիչ է նաև այն փաստը, որ այդ ընթացակարգը միաժամանակ ուղեկցվում է մի շարք համաձայնությունների ձևակերպմամբ, որոնք կրում են առավելապես նյութաիրավական բնույթ, թեև կարող են ունենալ նաև ընթացակարգային բնույթ: Ուստի հաշտարարությունն ունի խառը իրավական բնույթ, քանի որ այդ ինստիտուտի իրավական կարգավորումն իրականացվում է իրավունքի տարբեր ճյուղերի նորմերով, և գործնականում անհրաժեշտ է այն մեկնաբանել և կիրառել տարբեր նորմատիվ իրավական ակտերի համակցությամբ²:

Անդրադառնալով հաշտարարության ինստիտուտի կիրառման դատավարական հիմքերին՝ հարկ է նշել, որ դրանք ամենից առաջ բխում են քաղաքացիադատավարական օրենսդրության սկզբունքներից, մասնավորապես՝ տնօրինչականության սկզբունքից, որը, ի թիվս այլ տնօրինչական լիազորությունների, կողմերին հնարավորություն է ընձեռում սկսելու արտոնագրված հաշտարարի մասնակցությամբ հաշտարարական գործընթաց և վեճը լուծելու հաշտության համաձայնությամբ:

Հաշտարարության նյութաիրավական բնույթն արտահայտվում է հաշտարարության վերաբերյալ համաձայնության պայմանագրային ձևով: Հաշտարարության վերաբերյալ համաձայնությունը բնորոշվում է որպես պայմանագրային կամ ոչ պայմանագրա-

¹ Տե՛ս **Минкина Н.И.**, նշված աշխատությունը, էջ 44-45:

² Տե՛ս նույն տեղը, էջ 44-45:

յին որոշակի իրավահարաբերության կապակցությամբ կողմերի միջև կնքված համաձայնությունն՝ իրենց միջև առկա կամ հնարավոր որոշակի վեճը հաշտարարությամբ լուծելու վերաբերյալ: Հաշտարարության վերաբերյալ համաձայնությունը կարող է կնքվել ինչպես պայմանագրում համապատասխան վերապահում (հաշտարարության վերաբերյալ վերապահում) կատարելու, այնպես էլ առանձին պայմանագրի (հաշտարարության վերաբերյալ համաձայնագրի) ձևով («Հաշտարարության մասին» օրենքի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Բացի այդ՝ հաշտարարության ինստիտուտի նյութաիրավական բնույթն արտահայտվում է նաև նրանում, որ քաղաքացիական օրենսգրքի 13-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ պայմանագրով կարող է նախատեսվել կողմերի միջև վեճի կարգավորում, որն իրականացվում է մինչև դատարան դիմելը: Հետևաբար հաշտարարության կիրառման իրավական հիմքերը նախատեսված են նաև նյութաիրավական օրենսդրությամբ:

Տեսական գրականության մեջ անդրադարձ է կատարվում հաշտարարության ոչ լայն կիրառությանը, և որպես պատճառներ նշվում են, մասնավորապես, «ընթացակարգի՝ հարաբերականորեն նոր լինելը, հասարակության բարձր կոնֆլիկտայնությունը, բանակցությունների անցկացման ավանդույթների բացակայությունը: Նշված խոչընդոտների հաղթահարումը մեծ աշխատանք է, որը պահանջում է տարբեր հասարակական ինստիտուտների ակտիվ մասնակցություն՝ կրթական համակարգից մինչև դատական համակարգ: Անհրաժեշտ է գործարարների աջակցությունը, որոնց դեպքում հաշտարարության զարգացմանն օժանդակելը պահանջում է ոչ միայն կրել սոցիալական պատասխանատվություն, այլև հոգ տանել բիզնեսի անվտանգության մասին»¹:

Հաշտարարության կիրառությանը խոչընդոտում են նաև օրենսդրական կարգավորումներում առկա բացերը: Այսպես՝ Դիրեկտիվի 8-րդ հոդվածը երաշխավորում է, որ հաշտարարության դիմելը չի կարող խոչընդոտել դատական պաշտպանության իրավունքի իրացումը՝ հաշտարարության իրականացման ընթացքում հայցային վաղեմության ժամկետներն անցնելու պատճառաբա-

¹ Տե՛ս **Мурзанова Е.А.**, նշված աշխատությունը, աղբյուրը՝ <https://cyberleninka.ru>, 25.12.2018 թվականի դրությամբ:

նությամբ: Համաձայն 8-րդ հոդվածի՝ անդամ պետությունները պետք է երաշխավորեն, որ եթե կողմերն իրենց միջև առկա վեճի կարգավորման նպատակով դիմում են հաշտարարության, նրանց համար չպետք է խոչընդոտներ ստեղծվեն վեճի առնչությամբ դատական կամ արբիտրաժային վարույթ նախաձեռնելու համար՝ կապված հաշտարարության գործընթացի իրականացման ընթացքում հայցային վաղեմության ժամկետների լրանալու հետ:

Հենց նշված պահանջի իրացման համար ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 339-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետը սահմանում է, որ հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքը կասեցվում է, եթե հաշտարարության մասին համաձայնության հիման վրա սկսվել է հաշտարարության գործընթաց՝ ընդգրկելով այն սկսելու պահից մինչև հաշտարարության ավարտն ընկած ժամանակահատվածը:

«Հաշտարարության մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հաշտարարության գործընթացն ավարտվում է, երբ.

1) կողմերի միջև կնքվում է վեճը հաշտությամբ լուծելու վերաբերյալ համաձայնություն՝ այդ համաձայնությունն ստորագրվելու օրվանից.

2) հաշտարարը հայտարարում է այնպիսի հանգամանքների առկայության մասին, որոնք բացառում են վեճը հաշտարարության միջոցով լուծելու հնարավորությունը՝ հայտարարությունն անելու օրվանից.

3) կողմերի միջև կնքվում է վեճը հաշտարարության միջոցով լուծելուց հրաժարվելու մասին համաձայնություն՝ այդ համաձայնությունն ստորագրվելու օրվանից.

4) կողմերից մեկը հաշտարարին գրավոր հայտնում է հաշտարարության գործընթացը շարունակելուց հրաժարվելու մասին՝ այդ հայտարարությունը հաշտարարին ուղարկելու օրվանից:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ հաշտարարությունն սկսելու վերաբերյալ գրավոր առաջարկ ներկայացնելու օրվանից հետո՝ 20 օրացուցային օրվա ընթացքում, մյուս կողմից համաձայնություն չստանալու դեպքում հաշտարարությունն սկսելու վերաբերյալ առաջարկը համարվում է մերժված, իսկ հաշտարարությունը ավարտված:

Քաղաքացիական օրենսգրքի վերոհիշյալ դրույթը չի ներառում այն դեպքերը, երբ կողմերից մեկը ներկայացնում է հաշտարարությունն սկսելու վերաբերյալ գրավոր առաջարկ և ներկայացնելու օրվանից հետո՝ 20 օրացուցային օրվա ընթացքում, մյուս կողմից չի ստանում համաձայնություն: Քաղաքացիական օրենսգիրքը հայցային վաղեմության ժամկետի կասեցման սկիզբ է համարում հաշտարարության մասին համաձայնության հիման վրա հաշտարարության գործընթաց սկսելու պահը, մինչդեռ «Հաշտարարության մասին» օրենքի 11-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ այդ դեպքում հաշտարարությունը համարվում է ավարտված: Այնինչ այդ դեպքում հաշտարարության գործընթացը չի էլ սկսվել, քանի որ հաշտարարությունն սկսելու վերաբերյալ առաջարկը համարվում է մերժված: Օրենքով նախատեսված 20-օրյա ժամկետի ընթացքում հաշտարարության կիրառման վերաբերյալ առաջարկ ներկայացնող կողմը կարող է ողջամտորեն ակնկալել, որ մյուս կողմը կտա իր համաձայնությունը՝ հաշտարարություն սկսելու վերաբերյալ, և չպետք է կրի վերջինիս անբարեխիղճ վարքագծի անբարենպաստ հետևանքները: Հետևաբար հայցային վաղեմության ժամկետի ընթացքի կասեցումը, մեր կարծիքով, պետք է ներառի նաև հաշտարարությունն սկսելու վերաբերյալ գրավոր առաջարկ ներկայացնելու օրվանից հաշվարկված 20-օրյա ժամկետն այն դեպքում, երբ 20 օրացուցային օրվա ընթացքում մյուս կողմից համաձայնություն չի ստացվում:

Հաշվի առնելով վերոշարադրյալը՝ առաջարկում ենք քաղաքացիական օրենսգրքի 339-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետում «հաշտարարության ավարտը» բառերից հետո ավելացնել «ինչպես նաև այն դեպքում, երբ հաշտարարությունն սկսելու վերաբերյալ գրավոր առաջարկ ներկայացնելուց հետո մյուս կողմից հաշտարարությունն սկսելու վերաբերյալ համաձայնություն չի ստացվում՝ գրավոր առաջարկ ներկայացնելու օրվանից մինչև 20 օրացուցային օրը լրանալը» մասը:

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 126-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետից բխում է, որ առաջին ատյանի դատարանը մերժում է հայցադիմումի ընդունումը, եթե նույն անձանց միջև նույն առարկայի մասին և միևնույն փաստական հիմքերով գործի վերաբերյալ առկա է դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ

մտած եզրափակիչ դատական ակտ: Նույն օրենսգրքի 151-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ հաշտության համաձայնությունը դատարանի կողմից հաստատվելու դեպքում դատարանը կայացնում է վճիռ: Նույն օրենսգրքի 182-րդ հոդվածի 1-ին մասի 10-րդ կետի համաձայն՝ առաջին ատյանի դատարանը դատավարության ցանկացած փուլում կարճում է գործի վարույթը, եթե հաշտարարության արդյունքով կողմերը կնքել են հաշտության համաձայնություն, որտեղ նշել են առանց հաշտության համաձայնությունը դատարանի կողմից հաստատելու գործի վարույթը կարճելու մասին: Նույն օրենսգրքի 183-րդ հոդվածի 8-րդ մասից բխում է, որ գործի վարույթի կարճման դեպքում նույն անձանց միջև, նույն առարկայի մասին և միևնույն հիմքերով վեճի վերաբերյալ չի թույլատրվում կրկին դիմել դատարան:

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 186-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ եթե հաշտության համաձայնությունում առկա է գաղտնիության վերաբերյալ պայման, որով հաշտարարության կողմերը համաձայնել են առանց հաշտության համաձայնությունը հաստատելու գործը կարճելու վերաբերյալ, ապա արտոնագրված հաշտարարը կողմերի համաձայնությամբ հաշտության համաձայնությունն ստորագրելու պահից երկու աշխատանքային օրվա ընթացքում ծանուցում է դատարանին վեճը հաշտարարությամբ լուծելու և գաղտնիության պայմանի մասին: Նույն հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ ստանալով հաշտարարի ծանուցումը վեճը հաշտարարությամբ լուծելու մասին՝ սեղմ, բայց ոչ ուշ, քան երկշաբաթյա ժամկետում դատարանը, սույն օրենսգրքի 151-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան, հաստատում կամ մերժում է կողմերի միջև ձեռք բերված հաշտության համաձայնությունը կամ կարճում է գործի վարույթը՝ ապահովելով հաշտարարության գաղտնիությունը:

Վերոհիշյալ հոդվածների համակարգային վերլուծությունից բխում է, որ հաշտարարության միջոցով կնքված հաշտության համաձայնության՝ դատարանի կողմից հաստատվելու պարագայում դատարանը կայացնում է վճիռ, ինչը հետագայում դառնում է հայց հարուցելու բացասական նախադրյալ՝ կողմերին զրկելով հետագայում նույն առարկայի մասին և միևնույն փաստական հիմքերով կրկին հայց ներկայացնելու հնարավորությունից: Եթե հաշտութ-

յան համաձայնության՝ դատարանի կողմից հաստատվելու դեպքում դատարանի կողմից ստուգվում են դրա համապատասխանությունն օրենքին կամ այլ իրավական ակտերին, ազդեցությունն այլ անձի իրավունքների կամ օրինական շահերի վրա և համաձայնության բովանդակությունը կազմող մի շարք այլ պայմաններ, ապա գաղտնիության վերաբերյալ պայմանի առկայության դեպքում գործի վարույթը կարճվում է առանց հաշտության համաձայնությունը հաստատելու: Այս դեպքում առանձնակի կարևոր է հաշտարարի դերակատարումը, քանի որ նախ՝ վերջինս հանդիսանում է ինչպես հաշտարարության գործընթացի, այնպես էլ դրա արդյունքի հաշտության համաձայնության օրինականության երաշխավոր, երկրորդ՝ առկա է կողմերին իրենց գործողությունների իրավական հետևանքները պարզաբանելու անհրաժեշտություն:

Հաշվի առնելով վերոշարադրյալը՝ կարելի է եզրակացնել, որ հաշտարարը ոչ միայն պետք է իրականացնի հաշտարարության գործընթացի ընդհանուր ընթացակարգային ղեկավարումը, այլև ապահովի գործընթացի օրինականությունը՝ օրենսդրության պահանջներին համապատասխան: Հետևաբար հաշտարարը, բացի միջնորդական գործունեություն իրականացնելուց, պետք է հանդես գա նաև որպես գործընթացի օրինականության երաշխավոր: Հարկ է նկատի ունենալ, որ այս գործառույթի դերը հատկապես կարևորվում է այն վեճերում, որոնց դեպքում գործն ավարտվում է առանց հաշտության համաձայնությունը հաստատելու: Եթե մյուս դեպքերում դատարանի կողմից ստուգվում է հաշտարարության միջոցով կնքված հաշտության համաձայնության օրինականությունը, ապա կողմերի՝ առանց հաշտության համաձայնությունը հաստատելու գործը կարճելու վերաբերյալ միջնորդության դատարանի կողմից բավարարվելու պարագայում հաշտության համաձայնության օրինականությունը դատարանի կողմից չի ստուգվում, և դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով չի փաստվում հաշտության համաձայնության համապատասխանությունն օրենքի պահանջներին: Տվյալ դեպքում հարկ է արժևորել հաշտարարի որպես հաշտեցման գործընթացի և դրա արդյունքի օրինականության երաշխավորի դերակատարումը: Ամփոփելով կարելի է փաստել, որ կողմերի՝ առանց հաշտության համաձայնությունը հաստատելու գործը կարճելու վերաբերյալ միջնորդության դա-

տարանի կողմից բավարարվելու դեպքում հաշտարարը հանդես է գալիս որպես հաշտարարության արդյունքն է կնքված հաշտության համաձայնության օրինականության պատասխանատու և երաշխավոր:

Կարծում ենք՝ գաղտնիության վերաբերյալ պայմանի առկայության դեպքում գործի վարույթն առանց հաշտության համաձայնությունը հաստատելու կարճելու դեպքերում անհրաժեշտ է հաշտարարի համար սահմանել օրենսդրական պարտականություն՝ ստուգելու հաշտության համաձայնության համապատասխանությունն օրենքին կամ այլ իրավական ակտերին, ազդեցությունն այլ անձի իրավունքների կամ օրինական շահերի վրա և համաձայնությամբ նախատեսված պայմանների կատարելիությունը: Բացի այդ, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ գաղտնիության վերաբերյալ պայմանի առկայության պարագայում գործի վարույթը կարճելու մասին վճիռ կայացնելու դեպքում դատարանի վճիռը ձեռք է բերում հայց հարուցելու բացասական նախադրյալի հատկանիշներ, ակնհայտ է, որ գաղտնիության վերաբերյալ պայմանի առկայության դեպքում հաշտարարը պետք է ստանձնի որոշակի դերակատարում՝ կապված կողմերին դատավարական գործողությունների իրավական հետևանքների պարզաբանման հետ: Ուստի, կարծում ենք, անհրաժեշտ է հաշտարարի համար սահմանել օրենսդրական պարտականություն՝ գաղտնիության վերաբերյալ պայմանի առկայության հիմքով գործի վարույթը կարճելու դեպքում կողմերին պարզաբանելու իրենց իրավունքներն ու պարտականությունները, նախագգուշացնելու համապատասխան գործողությունների կատարման կամ չկատարման հնարավոր հետևանքների մասին, օժանդակելու նրանց իրավունքների իրացմանը, միջոցներ ձեռնարկելու օրենսդրության ճիշտ կիրառման համար:

ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ МЕДИАЦИИ КАК АЛЬТЕРНАТИВНОГО СПОСОБА УРЕГУЛИРОВАНИЯ СПОРОВ

Татевик Сарухаян

Аспирант кафедры гражданского процессуального права ЕГУ

Данная статья посвящена некоторым проблемам, связанным с применением медиации. В статье анализируется понятие медиации, выявляются преимущества медиации. Нами установлено, что медиация как процедура является процессуальным институтом, имеющим смешанную правовую природу. В статье также определяется роль посредников при разрешении конфликтов и заключении медиативного соглашения.

THE ESSENCE AND CHARACTERISTICS OF MEDIATION AS AN ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION FORM

Tatevik Sarukhanyan

PhD student of the YSU Chair of Civic procedure

This article deals with some issues connected with the application of mediation. In this article the author analyzes definition of mediation, reveals the advantages of its application. The author makes a conclusion that mediation is a procedural institute which at the same time has mixed legal nature. In the article it's defined the role of the mediator during the process of conflict resolution and while concluding a mediation agreement.

Բանալի բառեր՝ հաշտարարություն, վեճերի կարգավորում, հաշտեցման ընթացակարգեր, հաշտարար, վեճերի լուծման այլընտրանքային ձև:

Ключевые слова: медиация, урегулирование споров, примирительные процедуры, медиатор, альтернативная форма разрешения споров.

Key words: mediation, dispute resolution, settlement procedure, mediator, alternative dispute resolution form.